

POSTANOWIENIE

Dnia 26 marca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Barbara Skoczowska (przewodniczący)

SSN Paweł Wiliński

SSN Małgorzata Wąsek-Wiaderek (sprawozdawca)

w sprawie **Z. D.**

o uznanie za nieważny wyroku Wojskowego Sądu Okręgu [...] w K. z dnia 16 marca 1946 r. na podstawie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1820),

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 26 marca 2021 r.

wniosku pełnomocnika wnioskodawcy - Stowarzyszenia [...]. o wznowienie postępowania zakończzonego prawomocnym postanowieniem

Sądu [...] Okręgu Wojskowego w B. z dnia 14 maja 1996 r., sygn. akt Cs.Un. (...), oddalającym wniosek o stwierdzenie nieważności wyroku Wojskowego Sądu Okręgu [...] w K. z dnia 16 marca 1946 r., sygn. akt (...), w części dotyczącej Z. D.,

postanowił:

1. oddalić wniosek;
2. kosztami sądowymi postępowania wznowieniowego obciążyć Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 14 maja 1996 r. Sąd [...] Okręgu Wojskowego w B. nie uwzględnił wniosku L. D. o stwierdzenie nieważności wyroku Wojskowego Sądu Okręgu [...] w K. z dnia 16 marca 1946 r., sygn. akt (...), wydanego wobec Z. D., złożonego na podstawie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (t.j.: Dz. U. z 2020 r., poz. 1820; dalej powoływana jako „ustawa lutowa”).

W dniu 13 stycznia 2020 r. do Sądu Najwyższego wpłynął wniosek pełnomocnika Stowarzyszenia [...]. o wznowienie postępowania zakończonych prawomocnym postanowieniem Sądu [...] Okręgu Wojskowego w B. Jako podstawę prawną wniosku wskazano art. 1 ust. 1 ustawy lutowej w wz. z art. 540 § 1 pkt 2 lit. a k.p.k. i art. 547 § 2 k.p.k. W ocenie autora wniosku po wydaniu zaskarżonego orzeczenia ujawnione zostały nowe dowody mogące wskazywać, że czyny popełnione zostały w związku z działalnością Z. D. na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. W uzasadnieniu podniesiono, że z materiałów dowodowych, nieznanych Sądowi [...] Okręgu Wojskowego w B., wynika, iż stworzona przez Z. D. organizacja militarna, miała na celu ochronę ludności cywilnej przed żołnierzami armii radzieckiej, bezkarnymi zaborami mienia oraz skazany bronił ludność „przed gwałtami, mordami i grabieżami ze strony sowietów”. Co do drugiego z przypisanych Z. D. czynów podniesiono, że „nie można mówić o podżeganiu do zabójstwa w sytuacji dowodzenia jednostką zbrojną i braku posłuchu dla rozkazów dowódcy”.

Wnioskodawca wniósł o przeprowadzenie dowodów z następujących nowo ujawnionych dokumentów:

- „1. Karty Informacyjnej Instytutu Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu Delegatura w B. tytuł teczki: Teczka informatora pseudonim „R.” dot.: C. N., imię ojca W. ur. (...); sygnatura archiwalna IPN B(...);
2. Karty Informacyjnej Instytutu Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu Delegatura w B. tytuł teczki: Akta kontrolne śledztwa w sprawie przynależności do oddziału zbrojnego Z. D. w pow. s. w latach 1945-1950, prowadzonego przeciwko: M. D., imię ojca S., ur. (...) i inni, tj. podejrzanych o przestępstwa z art. 4 § 1 dekretu z dnia 13-06-1946r. i art. 3 b dekretu z dnia 30-10-1944 r.; sygnatura archiwalna: IPN B(...);
3. Karty Informacyjnej Instytutu Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu Delegatura w B., tytuł teczki: „Charakterystyka organizacji niepodległościowej: „Banda D.” działającej na terenie powiatu s. w 1945 roku, sygn. arch. IPN B(...);
4. Karty Informacyjnej Instytutu Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu Delegatura w B., tytuł teczki: „Akta kontrolne śledztwa w sprawie przynależności do oddziału zbrojnego Z. D. w pow. s. w latach 1945-1950 M. D., imię ojca S., ur. (...) i inni, tj. podejrzanych o przestępstwa z art. 4 § 1 dekretu z dnia 13-06-1946r. i art. 3 b dekretu z dnia 30-10-1944r. sygnatura archiwalna: IPN B(...). t. 1;
5. Karty Informacyjnej Instytutu Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu Delegatura w B. tytuł teczki: „Akta kontrolne śledztwa w sprawie przynależności do oddziału zbrojnego Z. D. w pow. s. w latach 1945-1950 M. D., imię ojca S., ur. (...) i inni, tj.

podejrzanych o przestępstwa z art. 4 § 1 dekretu z dnia 13-OS-1946 r. i art. 3 b dekretu z dnia 30-10-1944 r. sygnatura archiwalna: IPN B(...), t. 3;

6. Karty Informacyjnej Instytutu Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu Delegatura w B. tytuł teczki: Teczka personalna informatora pseudonim „B.”, dot. W. K., imię ojca: P., (...), sygn. arch. IPN B(...);

7. Akt kontrolnych śledztw nr (...)/45 Oddziału Informacji DOW M., nr (...)/45 Oddziału Informacji Okręgu Wojskowego [...]. dot. A. C., imię ojca: N. ur. (...). sygn. archiwalna IPN B(...);

8. Karty informacyjnej IPN w W. sygn. archiwalna IPN B(...);

9. Akt nadzoru w sprawie Z. D.;

10. Artykułu A. P., OBEP G., delegatura w B. „D.”, „G.” i inni, wraz z przytoczonymi w treści artykułu materiałami IPN;

11. Felietonu P. T. „Kolejna rocznica wkroczenia sowietów na K.”.

Wnioskodawca wniósł o przeprowadzenie ww. dowodów na okoliczność, że „celem działalności oddziału zbrojnego pod dowództwem Z. D. była ochrona ludności cywilnej przed atakami grabieżczymi, mordami i gwałtami dokonywanymi przez żołnierzy radzieckich na terenie pow. S., do utworzenia oddziału doszło wskutek dezercji z armii, która dowodzona była przez oficerów radzieckich i działała na szkodę ludności cywilnej oraz wojska polskiego, co należy zakwalifikować jako walkę niepodległościową w świetle faktu, iż w 1945 r. istniało poważne ryzyko i obawa, że Polska stanie się Republiką Radziecką”.

W konkluzji wniesiono o wznowienie postępowania i uchylenie postanowienia Sądu [...] Okręgu Wojskowego w B. z dnia 14 maja 1996 r., a następnie przekazanie sprawy sądowi I instancji, czyli Wojskowemu Sądowi Okręgowemu w P., do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na ten wniosek prokurator Prokuratury Krajowej wniósł o jego oddalenie.

W piśmie z dnia 19 lipca 2020 r., stanowiącym reakcję na odpowiedź prokuratora, pełnomocnik wnioskodawcy podtrzymał argumenty zawarte we wniosku. Zanegował także ocenę nowych dowodów poczynioną przez prokuratora.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Wniosek nie zasługuje na uwzględnienie.

Aktem oskarżenia z dnia 10 grudnia 1945 r. Z. D. został oskarżony o to, że „będąc wrogo usposobiony do Polskiego Demokratycznego Rządu i nie chcąc służyć w Wojsku

Polskim w miesiącu styczniu 1945 roku zdezerterował z Wojska Polskiego w rejonie S., zorganizował zbrojną bandę z celem zbrojnej walki przeciwko Polskiemu Demokratycznemu Rządowi, przy pomocy antyrządowej propagandy, popełnieniem terrorystycznych aktów nad wojskowymi osobami Wojska Polskiego i nad przedstawicielami demokratycznych partii, terroryzacji ludności cywilnej, przy pomocy rabunku i bicia, celem wytworzenia wśród ludności niezadowolenia do obecnego ustroju demokratycznego w Polsce. Z rozkazu D. rozstrzelano 7 osób, w liczbie członków bandy, P., M., B., S., G. oraz Sekretarza P.P.R. m. S.F. i Sekretarza P.P.R. w R. – Z. Także D. było wiadomo oprócz wyżej wymienionych faktów o zabójstwie przez członków bandy 19 - tu osób, w tej liczbie Sekretarza P.P.R. m. S. F., Sekretarza P.P.R w R. – Z., Wojskowych z Wojska Polskiego i Armii Czerwonej, o czym uczestnicy rozstrzeliwań systematycznie informowali D. który rozszerzał przestępstwo. Zarazem też D. dawał rozkazy o rabunkach i biciu ludności i sam osobiście brał w tych operacjach udział. On też dał rozkaz uczynienia napadu na komendanta Armii Czerwonej z m. W. i na garnizon we wsi R.". W kacie oskarżenia czyny te zakwalifikowano jak przestępstwa „z art. 28, 109, 118 § 3, 184 § 2, 225 § 1 k.k. W.P.”

Wyrokiem Wojskowego Sądu Okręgu [...] w K. na sesji wyjazdowej w W. z dnia 16 marca 1946 r., sygn. akt (...), Z. D. został uznany za winnego tego, że: „a) w miesiącu lutym 1945 r. opuścił z zabranie broni swą jednostkę [...] p.p. w celu trwałego uchylania się od obowiązku wojskowego i pozostawał poza nią do końca września 1945, to jest zbrodni z art. 118 § 1 i 2 w związku z art. 115 K.K.W.P., b) w pierwszych dniach kwietnia 1945 r. we wsi R. nakłonił K. T. i dezertów L. i C. do zabicia człowieka, a mianowicie do zastrzelenia felczera P., plut. pchor. M. i st. sierż. B.”, tj. popełnienia przestępstwa określonego „w art. 17 K.K.W.P. w związku z art. 225 § 1 k.k.” (k. 245 akt Ko (...)).

Tym samym wyrokiem Sąd uniewinnił Z. D. „od zarzutu dopuszczenia się w bandzie grabieży lub rozboju, to jest zbrodni z art. 118 § 3 K.K.W.P.” oraz „od zarzutu popełnienia zbrodni z art. 184 § 2 K.K.W.P.”

Dnia 15 września 1995 r. Sąd Najwyższy wznowił postępowanie w tej sprawie, uchylił wyrok z dnia 16 marca 1946 r. wobec wszystkich oskarżonych i umorzył postępowanie z powodu przedawnienia karalności zarzucanych im czynów (sprawa WU (...); k. 72-74 akt sprawy Ko (...)). Powodem wydania tego orzeczenia było stwierdzenie, że wyrok z 16 marca 1946 r. został wydany przez sąd nienależycie obsadzony.

Jak już wspomniano, postanowieniem z dnia 14 maja 1996 r. Sąd [...] Okręgu Wojskowego w B. nie uwzględnił wniosku L. D. o stwierdzenie nieważności wyroku

Wojskowego Sądu Okręgu [...] w K. z dnia 16 marca 1946 r., sygn. akt 70 (...), wydanego m.in. wobec Z. D., złożonego na podstawie ustawy lutowej.

Punktem wyjścia do stwierdzenia, czy w przedmiotowej sprawie ujawniły się nowe fakty i dowody uzasadniające wznowienie postępowania jest skonfrontowanie materiału dowodnego, jakim dysponował Sąd wydający zakwestionowane orzeczenie, z tym jaki został przedstawiony we wniosku o wznowienie prawomocnie zakończzonego postępowania.

Postępowanie o stwierdzenie nieważności wyroku zostało zainicjowane przez L. D. Z kserokopii akt sprawy Cs. Un (...) wynika, że w toku tegoż postępowania zaszła konieczność odtworzenia akt byłego Wojskowego Sądu Okręgu [...] w K. o sygn. (...), w części dotyczącej Z. D., ponieważ akta tej sprawy zostały zniszczone w 1984 r. Z treści postanowienia z dnia 13 lipca 1993 r. Sądu [...] Okręgu Wojskowego w B. wynika, że akta uznano za odtworzone w zakresie: 1. wyroku Wojskowego Sądu Okręgu [...] w K. z dnia 16 marca 1946 r.; 2. Wypisu z repertorium Wojskowego Sądu Okręgowego, z którego wynika, że w sprawie została złożona rewizja do b. Najwyższego Sądu Wojskowego w W., Prezydent Krajowej Rady Narodowej w dniu 27 kwietnia 1946 r. skorzystał z prawa łaski zmieniając karę śmierci na 10 lat więzienia, zaś dnia 15 marca 1947 r. karę więzienia złagodzono o 1/3 (przy czyn brak wpisu o podstawie tej decyzji); w dniu 18 sierpnia 1951 r. b. Wojskowy Sąd Okręgowy w B. wydał postanowienie o warunkowym przedterminowym zwolnieniu Z. D.; 3) postanowienia Sądu Najwyższego - Izby Wojskowej, sygn. Cs-(...) z dnia 11 kwietnia 1968 r., mocą którego zatarto skazanie Z. D.

W toku postępowania o stwierdzenie nieważności orzeczenia Sąd dopuścił dowody z przesłuchania następujących świadków: K. D., T. D., S. L., J. D., F. R., A. G., J. J., S. R., L. D., X.Y.

Dysponując opisanym powyżej materiałem dowodowym Sąd [...] Okręgu Wojskowego w B. nie uwzględnił wniosku L. D. o stwierdzenie nieważności wyroku Wojskowego Sądu Okręgu [...] w K. z dnia 16 marca 1946 r., sygn. akt (...), wydanego wobec Z. D..

Nie ma wątpliwości, że do wznowienia postępowania o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego znajdują odpowiednie zastosowanie przepisy kodeksu postępowania karnego o wznowieniu postępowania. Dostrzegł to również wnioskodawca, powołując jako podstawę wniosku art. 540 § 1 pkt 2 lit. a k.p.k. Aby ziściła się ww. podstawa do wznowienia postępowania, konieczne jest ustalenie, że zgłaszane we wniosku nowe fakty lub dowody w wysokim stopniu uprawdopodobniają wadliwość wydanego orzeczenia i w takim samym stopniu wskazują, że po wznowieniu postępowania

zapadnie orzeczenie zasadniczo odmienne od orzeczenia poprzedniego. Ciężar dowiedzenia tych okoliczności spoczywa na tym, kto wnosi o wznowienie postępowania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 czerwca 2018 r., V KO 6/18). Ponadto, ocena przydatności proponowanych przez wnioskującego o wznowienie postępowania nowych dowodów powinna być dokonywana nie samoistnie, ale w ścisłym powiązaniu z oceną dotychczas zgromadzonych w postępowaniu dowodów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2018 r., V KO 24/18, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2010 r., sygn. akt IV KO 148/09).

Co wymaga podkreślenia, za „nowe fakty lub dowody” nie można uznać tych, które były przedmiotem rozważenia w ramach przeprowadzonego i prawomocnie zakończonego postępowania. Ponadto, wniosek o wznowienie nie może być skuteczny, jeżeli w istocie zmierza do podważenia wykładni prawa zastosowanej przez sąd, który wydał prawomocny wyrok lub dokonanej przez ten sąd oceny dowodów zgromadzonych w sprawie.

W ocenie wnioskodawcy istotnych argumentów na rzecz ustalenia, że konieczne jest wznowienie postępowania zakończonego zaskarżonym postanowieniem z dnia 14 maja 1996 r., dostarcza treść aktu oskarżenia wniesionego wobec Z. D., który zainicjował postępowanie zakończone wydaniem wobec niego wyroku skazującego w dniu 16 marca 1946 r. We wniosku wskazuje się, że Sąd [...] Okręgu Wojskowego w B. orzekając w przedmiocie wniosku o stwierdzenie nieważności wyroku wydanego w 1946 r. „nie dysponował przedmiotowym aktem oskarżenia i [w] całości oparł się jedynie na treści wyroku i zeznaniach świadków”.

Analiza akt sprawy prowadzi jednak do odmiennego wniosku. O tym, że wydając zaskarżone orzeczenie Sąd dysponował aktem oskarżenia Z. D. i innych osób objętych wyrokiem skazującym świadczą następujące informacje zawarte w aktach sprawy:

1. treść postanowienia Sądu [...] Okręgu Wojskowego z dnia 13 lipca 1993 r. w przedmiocie odtworzenia akt. Wśród akt odtworzonych nie wymienia się tam co prawda aktu oskarżenia, jednak z uzasadnienia tej decyzji jednoznacznie wynika, że Sąd ten w ramach procedury odtworzenia akt pozyskał akta nadzoru Prokuratury Wojskowej Okręgu M. w O. o sygn. Pr. O. (...), „w których był odpis wyroku, akt oskarżenia, odpis postanowienia o zatarciu skazania i inne dokumenty dot. skazania p. D.” (k. 283 akt Ko (...)).
2. treść „protokołu z dalszego posiedzenia” z dnia 14 maja 1996 r., na którym wydano postanowienie o nieuwzględnieniu wniosku o stwierdzenie nieważności orzeczenia z 1946 r. Z k. 80 akt sprawy Ko (...) wynika, że Sąd ujawnił na tym posiedzeniu „w całości akta Sądu POW sygn. Cs. Un. (...) dot. odtworzenia akt sprawy, akta

archiwalne Prokuratury Wojskowej Okręgu Wojskowego w O. sygn. Pr. O. (...), akta personalne dot. Z. D., ponadto w całości akta Sądu POW sygn. Cs. Un. (...). Akt oskarżenia znajduje się w aktach archiwalnych Prokuratury Wojskowej Okręgu Wojskowego w O. sygn. Pr. O. (...) (k. 353 i n. akt Ko (...)).

3. uzasadnienie postanowienia Sądu [...] Okręgu Wojskowego z dnia 14 maja 1996 r. Sąd przytacza w nim treść zarzutu z aktu oskarżenia skierowanego m.in. przeciwko Z. D. (k. 585 akt Ko (...)). Dodać należy, że przytoczenie w zaskarżonym postanowieniu treści aktu oskarżenia nie mogło mieć miejsca na podstawie wyroku z 1946 r., bowiem wyrok ten, dostępny w aktach sprawy, nie zawiera cytatu przywołanego w zaskarżonym postanowieniu.

Wobec powyższych ustaleń akt oskarżenia wskazany we wniosku jako „nowy dowód”, którym nie dysponował Sąd [...] Okręgu Wojskowego wydając zaskarżone orzeczenie, takim nie jest. Wobec niewykazania „nowości” tego dowodu, trzeba uznać, że argumenty zawarte we wniosku zmierzają raczej do podważenia oceny tego dowodu poczynionej przez Sąd [...] Okręgu Wojskowego. To zaś nie może stanowić podstawy wznowienia postępowania karnego.

Analiza pozostałych (oprócz aktu oskarżenia) dowodów wskazanych przez wnioskodawcę jako nowe, prowadzi do następujących wniosków:

- 1). Autor wniosku w pierwszej kolejności odwołał się do badań historycznych, załączając publikacje dotyczące Z. D. i zgrupowania, którym dowodził. W artykule A. P. (pracownika Oddziałowego Biura Edukacji Narodowej Instytutu Pamięci Narodowej w G.) stwierdzono m.in., że mieszkańcy powiatu s. traktowali oddział „D.” jako jednostkę wojskową i chętnie z nim współpracowali. Natomiast w publikacji internetowej autorstwa P. T. (który podpisał się jako „historyk-regionalista emigrant, felietonista 77400.tv”) stwierdzono, że „Formacja stacjonowała po wielu miejscowościach”. Ponadto, „broniła ludności K. przed gwałtami, mordami i grabieżami ze strony sowietów”. To ostatnia publikacja nie jest opracowaniem udokumentowanym, w felietonie brak przypisów lub innych wskazań na materiał źródłowy, na podstawie którego autor przygotował ten artykuł. Sąd Najwyższy nie podziela oceny zawartej w odpowiedzi prokuratora na wniosek, że tego rodzaju materiały nie mogą stanowić dowodu w postępowaniu wznowieniowym. Może to być dowód swobodny i jako taki został potraktowany przez Sąd Najwyższy. Jednak obie publikacje potwierdzają zasadniczo ustalenia poczynione przez Sąd [...] Okręgu Wojskowego w 1996 r., mianowicie to, że celem działalności „bandy” Z. D. była ochrona ludności cywilnej i mienia przed napadami sowietów. Wobec tego działalność ta miała charakter porządkowy i policyjny. Przywołane teksty nie podważają ustaleń Sądu w tym

zakresie, w jakim wskazuje on, że „dezercerując ze swojego oddziału wojskowego i tworząc zgrupowanie wraz z innymi żołnierzami nielegalnie przebywającymi poza swoimi macierzystymi jednostkami wojskowymi, Z. D. nie miał zamiaru prowadzenia walki niepodległościowej”. Także ustalenie dotyczące drugiego przypisanego mu czynu (czyli to, że miał on charakter przestępstwa pospolitego – podżegania do zabicia człowieka i także nie był związany z walką o niepodległy byt państwa polskiego) nie zostało podważone w tych materiałach, bowiem oba artykuły są na tyle ogólne, że nie stanowią istotnego źródła wiedzy w tym zakresie.

2). Wnioskodawca wskazał także na dowody zgromadzone przez Instytut Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu Delegatura w B. (dokumenty wymienione w punktach 1-10 wniosku o przeprowadzenie dowodów).

Pierwszym dokumentem jestteczka informatora UB o pseudonimie „R.” – autor wniosku nie wskazał, co ma z niej wynikać dla rozpoznawanej sprawy. Analiza zawartościteczki prowadzi do wniosku, że nie zawiera ona żadnych „nowych faktów lub dowodów” relewantnych dla rozpoznania wniosku o wznowienie.

Drugim wymienionym dokumentem jestteczka o sygnaturze archiwalnej: IPN B(...) t. 2. Znajdują się tam m.in. zeznania H. R. (data przesłuchania styczeń 1946). Świadek był słuchany na okoliczność działalności K. Zeznaje, że K. był z nim w lokalu „S.” w W. i tam przybyli „żołnierze D.”, którzy przywieźli ze sobą spirytus i przyłączyli się do nich. Następnie świadek relacjonuje swoją rozmowę z K., który przedstawił się jako kierownik rejonowy AK. Stwierdza też, że przy drugim spotkaniu widział K. w towarzystwie żołnierzy D., jak pili razem wódkę. Następnie relacjonuje swoją rozmowę z K. prowadzoną w innym miejscu, na temat możliwości pozyskania amunicji. Ponieważ pełnomocnik wnioskodawcy m.in. z tego zeznania wnioskuje, że grupa D. była oddziałem AK, bowiem pozyskała benzynę przeznaczoną dla AK, należy *in extenso* przytoczyć fragment zeznań H. R. dotyczący rzeczzonej benzyny. Na pytanie (pisownia oryginalna): „skim spotykaliście się nadal po tej rozmowie?” świadek zeznaje: „Udałem się do S., gdzie byłem zaproszony przez K. który był w ten czas pijany. W drodze t.j. na rynku spotkaliśmy ppr. D. Temu K. powiedział że może otrzymać od niego benzynę do motocykla. On bowiem ma 2-ie beczki po 600 litt.” Następnie na pytanie: „Na co benzyna miała być zużyta i u kogo się znajdowała, świadek odpowiedział: „Oświadczył on, że benzyna przeznaczona jest na cele A.K. i ma być zachowana gdzieś koło L. w lesie. Po tym udałem się z K. do S., gdzie piliśmy piwo. I w tym właśnie lokalu w s. otrzymałem od K. około 10 ulotek”. Dalej zeznania dotyczą ulotek wręczonych świadkowi i nie odnoszą się do działalności Z. D. Pod koniec protokołu na pytanie „Co może obywatel powiedzieć o swej pracy z K. i N. J.?” świadek opowiedział o

tym, że w pierwszej połowie czerwca K. w towarzystwie N. J. oraz 4 żołnierzy, którzy byli z bandy ppor. D., wyszli z restauracji J. i zwrócili się do niego aby jako milicjant podszedł do S. i otworzył ten lokal. Ponieważ było już wtedy późno, odmówił, więc przybysze zaczęli dobijać się do drzwi lokalu i kiedy nikt nie otworzył próbowali się do niego włamać. Kiedy się im nie udało zaczęli się odgrażać „S.”. Wówczas to K. wraz z żołnierzami i N. zaczęli „wychwalać arogancko, że ci t.j. P.P.R. już niedługo będą siedzieli, że ich się niedługo w ciurmy pozamyka, gdyż niedługo to będzie taka polska jakiej oni sobie życzą, czyli Polska pod znakiem A.K.” (pisownia oryginalna – k. 86-87 akt Ko (...)). Przedstawiony przez świadka kontekst wypowiedzi osób popierających działania AK, z którymi przebywali żołnierze Z. D. i on sam, nie uprawnia do wnioskowania, że dowód ten dostarcza informacji o przynależności Z. D. do AK w tamtym czasie i prowadzeniu działalności niepodległościowej.

Ponadto we wspomnianej teczce zawarto zeznania W. J. (data przesłuchania listopad 1950), który wskazuje, że Z. D. (tu posługuje się nazwiskiem Z.) był wcześniej w AK, miał mu o tym sam powiedzieć. Jednocześnie świadek ten stwierdza, że „banda” D. podszywała się pod Armię Krajową. Jednak on sam nie uważał ich za Armię Krajową a zwykłą bandę, która na tym terenie „dokonywała mordów na żołnierzach Czerwonej Armii Wojska Polskiego oraz rabunków. Podobnie o tym, że celem bandy było utrzymanie porządku a nie walka o niepodległy byt Państwa Polskiego, świadczą zeznania kolejnego świadka zawarte w tej teczce - M.R. (data przesłuchania 30 sierpnia 1945). Stwierdza on: „Banda nasza występowała przeciwko żołnierzom sowieckim, ale tylko w tym wypadku, jeśli dokonywali rabunku na miejscowej ludności” (k. 95).

Teczka zawiera także protokół przesłuchania Z. D. jako podejrzanego, sporządzony dnia 2 września 1945 r. Z. D. opisuje w nim okoliczności opuszczenia swego oddziału wojskowego, próbę jego odnalezienia po pobycie w szpitalu oraz rozstrzelanie podchorążego „M.”, „W.” oraz sierżanta „B.” B., którzy mieli się dopuszczać „knucia” przeciwko niemu. W odniesieniu do zabicia sierżanta Z. D. stwierdza: „był to bodajże jedyny wypadek, w którym wyraziłem swoją zgodę na wyrok [śmierci – dopisek: SN] (k. 110). Na pytanie o cel dezercji Z. D. odpowiada: „Najważniejszym powodem było początkowo dekowanie się na tyłach i utrzymanie życia, następnie liczyliśmy na przewrót i zmianę rządu. Poza tym [nie do końca czytelne słowo] czuliśmy się dobrze w swojej funkcji. Chroniąc na polecenie starosty majątki i gorzelnie przed grabieżą rosjan” (pisownia oryginalna, k. 119).

Z. D. przesłuchany dnia 13 października 1950 r. opisał okoliczności opuszczenia swojego oddziału wojskowego, zaś co do powodów utworzenia „bandy” stwierdził:

„zadaniem moim było, pod pretekstem legalnego wojska, przetrwać na tym terenie do zakończenia wojny. Natomiast w razie legitymowania nas przez jakąś Komendę radziecką względnie Polską, mieliśmy mówić, że zostaliśmy pozostawieni na tyłach, celem wyłapania dezertarów, Niemców, pozostałych i.t.p. i tak mieliśmy się utrzymywać. Zaprzeczam jednakowoż, abym tam organizował bandę względnie organizację pod nazwą „A.K.” [tekst częściowo nieczytelny, odtworzono najbardziej prawdopodobną treść – dopisek SN]. Byliśmy tam jedynie jako dezertarze z bronią w ręku i pod pretekstem jako zostaliśmy do wykonania wyżej opisanych czynów na tym terenie i ochrony majątków” (k. 128). Również analiza wyjaśnień Z. D. nie prowadzi do wniosku, że celem zawiązania „bandy” złożonej głównie z dezertarów z Wojska Polskiego, była walka o niepodległy byt Państwa Polskiego. Jednoznacznie wskazuje ten cel sam Z. D., mówiąc o ochronie miejscowych majątków i gorzelni przed rabunkiem ze strony Rosjan.

Trzeci dowód wskazany przez wnioskodawcę to teczka zatytułowana „Charakterystyka organizacji niepodległościowej: „Banda D.” działającej na terenie powiatu s. w 1945 roku, sygn. arch. IPN B(...)”. Jest to dokument opracowany w 1973 r. przez Wydział „C” Komendy MO w B. Notatka opisuje orientacyjną datę powstawania bandy D., strukturę, skład osobowy, dowództwo, liczbę członków, uzbrojenie. Na początku tego dokumentu stwierdza się, że „banda D. była jednostką o charakterze polityczno-terrorystycznym z wyraźnym zabarwieniem antyradzieckim. Jej istnienie na tyłach frontu przyczyniło się do zmniejszenia siły bojowej i morali wojska” (pisownia oryginalna). Dalej: „Banda D. była grupą samodzielną nie posiadającą żadnych powiązań organizacyjnych, chociaż jej przywódcy zdradzali chęć nawiązania kontaktów z podziemiem akowskim”. W notatce stwierdza się również, że „E. C. vel. L. wykazywał się wielką aktywnością w życiu bandy jak również większą od innych gorliwością w wykonywaniu rozkazów D. (...), na życzenie D. szukał kontaktów z podziemiem akowskim”. Jednocześnie z dokumentu wynika, że „cała banda podzielona była na drużyny na czele których stali drużynowi. Poszczególne drużyny były rozmieszczone po wsiach, gdzie ochraniać miały obiekty gospodarze jak np. gorzelnie i majątki państwowe”; „miejscowe władze uważały ją za żandarmerię polową I Armii mającą za zadanie ochronę majątków i gorzelni na których obsadził ich starosta s., chociaż zdawał sobie sprawę, że nie jest to regularna jednostka wojskowa.” W opracowaniu tym stwierdza się również, że „Działalność bandy szła w dwu kierunkach: w kierunku niedopuszczenia za wszelką cenę do ujawnienia jej prawdziwego charakteru stąd też biorą się morderstwa własnych członków oraz w kierunku zwalczania wszystkich czynników ugruntowujących władzę ludową w Polsce, a więc przede wszystkim

żołnierzy radzieckich” (k. 169-172). W notatce wskazuje się też na to, że członkowie bandy zamordowali 6 własnych członków, 4 żołnierzy radzieckich oraz 2 żołnierzy polskich.

Dokonując oceny tego dowodu trzeba przede wszystkim mieć na względzie, że Z. D. nie został skazany za zabójstwo żołnierzy radzieckich a za podżeganie do zabójstwa trzech członków bandy oraz dezercję z wojska polskiego (konkretnie: opuszczenie w lutym 1945 r. z zabraniem broni jednostki wojskowej i pozostawanie poza nią do końca września 1945 r.). Wnioskodawca wnosi o wznowienie postępowania zmierzającego do stwierdzenia nieważności wyroku z 1946 r. zawierającego rozstrzygnięcia przypisujące Z. D. odpowiedzialność za ww. czyny a nie te, których dotyczy notatka. Po drugie, należy uwzględnić okoliczności i cel powstania notatki. Trudno nie zgodzić się z zawartą w odpowiedzi na wniosek opinią prokuratora Prokuratury Krajowej, że materiał wytworzony przez organy bezpieczeństwa jest jedynie próbą propagandowego zohydzenia człowieka, który był m.in. podejrzewany o zabójstwo żołnierzy sowieckich, czego mu ostatecznie nie udowodniono. Trzeba też zauważyć, że w notatce ponownie wskazuje się na policyjno-porządkową rolę bandy D.: ochronę majątków i gorzelni. W ocenie Sądu Najwyższego ten dowód, chociaż z pewnością spełniający kryteria „nowego dowodu” w rozumieniu art. 540 § 1 pkt 2 lit. a k.p.k., to jednak nie wskazuje, że czyny objęte wyrokiem z 1946 r. były przejawem działalności na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego.

Czwarty i piąty dowód wskazany przez wnioskodawcę to „Akta kontrolne śledztwa w sprawie przynależności do oddziału zbrojnego Z. D. w pow. s. w latach 1945-1950 M. D., imię ojca S., ur. (...) i inni, tj. podejrzanych o przestępstwa z art. 4 § 1 dekretu z dnia 13-OS-1946 r. i art. 3 b dekretu z dnia 30-10-1944 r.”, odpowiednio tom 1 i 3 tych akt. Dowód wymieniony jako czwarty (tom 1 akt śledztwa kontrolnego) nie zawiera informacji istotnych dla sprawy. Są tam wyjaśnienia Z. D. z 13 października 1950 r., o których już była mowa powyżej, jak również informacje o śledztwie prowadzonym przeciwko członkom bandy Z. D. podejrzewanym o dokonywanie gwałtownych zamachów na żołnierzy Armii Czerwonej i Wojska Polskiego (k. 208). Z kolei tom 3 akt śledztwa kontrolnego zawiera:

- protokół przesłuchania T. F. (k. 257) – podejrzany opisuje akcje z udziałem oddziału Z. D. zorganizowaną przeciwko żołnierzom radzieckim, którzy w sąsiedniej wsi „dokonywali gwałtów i rabunków”. Z. D. miał rozkazać tylko ujęcie ich i przekazania we właściwe ręce, ale ostatecznie doszło do ich rozstrzelania; świadek wskazuje też na okoliczności dotyczące zastrzelenia sierżanta B., P.: Z. D. miał nie wymierzyć mu żadnej kary, a śmierć była przypadkowa.

- protokół wyjaśnień E. S. (członka oddziału - k. 261), w których świadek opisuje zabicie trzech żołnierzy radzieckich i dwóch kobiet nie wskazując, że uczestniczył w tym zdarzeniu

Z. D.; akcjami z ramienia Z. D. kierował T. W. Z wyjaśnień E. S. nie wynika powód zamordowania żołnierzy radzieckich. Wskazane dokumenty potwierdzają porządkowo-policyjną funkcję oddziału Z. D.

Dowód szósty wskazany przez wnioskodawcę toteczka personalna informatora pseudonim „B.". Zamieszczono tam raport Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego z 1949 r. o zezwolenie na przeprowadzenie werbunku W. K. – komendanta M.O. w S., który miał utrzymywać kontakty z oddziałem D. (miał nie ścigać „bandy” w związku z prowadzoną działalnością). Ponadto w teczce znajduje się protokół przesłuchania W. K., niestety częściowo nieczytelny. W ocenie Sądu Najwyższego dokumenty zamieszczone w tej teczce nie wnoszą niczego istotnego do sprawy.

Siódmy dowód wymieniony przez wnioskodawcę to „Akta kontrolne śledztw: nr (...) Oddziału Informacji DOW M., nr (...) /45 Oddziału Informacji Okręgu Wojskowego [...] dot. A. C., imię ojca: N. ur. (...). sygn. archiwalna IPN B(...)”. Akta te zawierają: postanowienie o zastosowaniu środka zapobiegawczego wobec Z. D. (areszt prewencyjny) oraz kopię wyroku z dnia 16 marca 1946 r. wraz z uzasadnieniem. Fakt aresztowania Z. D. wynikał z dokumentów, którymi dysponował Sąd wydając postanowienie będące przedmiotem wniosku o wznowienie. Treść wyroku z 1946 r. została odtworzona. Wobec tego ww. dokumentów nie można uznać za „nowe fakty lub dowody” w rozumieniu art. 540 § 1 pkt 2 lit. a k.p.k.

Podobnie, za „nowe fakty lub dowody” mające istotne znaczenie dla ustalenia niepodległościowego charakteru działalności Z. D. nie mogą być uznane dokumenty zawarte w teczce wymienionej jako dowód ósmy i dziewiąty. Wskazane tam akta nadzoru, IPN B(...), zawierają m.in. zawiadomienie o zatarciu skazania Z. D., nakaz przyjęcia, akt oskarżenia (k. 353 – 371), wyrok z 1946 r., dokumenty w przedmiocie amnestii, postanowienie z dnia 14 maja 1996 r., czyli głównie dokumenty z przebiegu wykonania wyroku z 1946 r. Najważniejsze z nich, jak akt oskarżenia, wyrok z 1946 r., były znane Sądowi orzekającemu w przedmiocie wniosku o stwierdzenie nieważności. Podobnie dowód z punktu 9 wniosku, czyli akta nadzoru, zawierają dokumenty dotyczące głównie wykonania kary, raport w sprawie przerwy w wykonaniu kary, postanowienie o odmowie przerwy w karze, postanowienie o warunkowym z wolnieniu. Jako dotyczące okoliczności związanych z wykonaniem kary wobec Z. D. nie mogą być postrzegane jako „nowe fakty lub dowody” uzasadniające uwzględnienie wniosku o wznowienie postępowania.

W punkcie II wniosku wnioskodawca wniósł o przeprowadzenie dowodu z akt IPN B(...) na okoliczność dowodów, jakie przeprowadził Sąd [...] Okręgu Wojskowego w toku procedury rozpoznania wniosku o stwierdzenie nieważności wyroku wydanego wobec Z. D.

w 1946 r. W szczególności, wnioskodawca argumentował, że Sąd ten nie przeprowadził dowodów wymienionych przez niego w punkcie I. 1-11 wniosku, bowiem nie były one dostępne w archiwach.

Po zapoznaniu się z aktami sprawy i przeprowadzeniu dowodów wskazanych we wniosku, Sąd Najwyższy stwierdził, że wnioskodawca nie dostarczył nowych faktów lub dowodów uzasadniających wznowienie postępowania zakończonych postanowieniem Sądu [...] Okręgu Wojskowego w B. z dnia 14 maja 1996 r. o nieuwzględnieniu wniosku L. D. o stwierdzenie nieważności wyroku Wojskowego Sądu Okręgu [...] w K. z dnia 16 marca 1946 r.

Wbrew twierdzeniom wnioskodawcy nie wykazano, iżby oddział Z. D. „składał się z żołnierzy AK”, jak napisano we wniosku. Rekrutowanie członków oddziału Z.D. z dezertków z Wojska Polskiego wynika z szeregu dowodów, w tym jego własnych wyjaśnień. Faktem jest, że z niektórych dowodów wynika, iż Z. D. w okresie wojennym, przed przystąpieniem do Wojska Polskiego, miał „być w AK”. Nie pozwala to jednak na ustalenie, że formacja Z. D. podejmowała walkę pod szyldem AK na rzecz niepodległego bytu państwa Polskiego a ponadto, że wspomniany zdezerterował z Wojska Polskiego właśnie w celu podjęcia takiej walki. W tym zakresie ustalenia poczynione w zaskarżonym postanowieniu nie zostały podważone we wniosku. Jak słusznie wskazał prokurator w odpowiedzi na wniosek, nowe dowody przedłożone w tej sprawie w powiązaniu z przeprowadzonymi w toku postępowania objętego wnioskiem (tu w szczególności zeznania S. R. (k. 62), wskazują na to, że Z. D. sprzeciwiał się ustrojowi na wzór radziecki, ale uważał, że ich zadaniem jako formacji zbrojnej jest ochrona ludności cywilnej i majątków ziemskich. Wobec tego działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego miała się dopiero ziścić w razie sprzyjających warunków.

Głównym dokumentem, który wskazuje na „niepodległościowy” charakter „bandy” Z.D. jest jej opis opracowany w 1973 r. przez organy milicji. Ten dowód trzeba oceniać ze szczególną ostrożnością jako materiał propagandowy, mający wykazywać sukcesy organów bezpieczeństwa. Dość zauważyć, że przypisuje się w nim Z. D. działania, od których został on prawomocnie uniewinniony w 1946 r.

Nowe fakty i dowody potwierdzają, że oddział Z. D. nie był powiązany z żadną większą formacją wojskową, współdziałał z miejscowym starostą i ochraniał ludność cywilną przed grabieżami i gwałtami ze strony „Sowietów” na tyłach frontu. Jego działalność z pewnością była pożyteczna dla miejscowej ludności i niewątpliwie miała porządkowo-policyjny charakter. Tyle że ustalenie takiego właśnie charakteru działalności Z. D. zostało też poczynione w postępowaniu objętym wnioskiem o wznowienie. Sąd [...]

Okręgu Wojskowego w B. w postanowieniu z dnia 14 maja 1996 r. uznał, iż tego rodzaju działania nie stanowią elementu walki o niepodległy byt Państwa Polskiego. Sąd Najwyższy dostrzega, że ochrona ludności cywilnej przed grabieżą bywa niekiedy w orzecznictwie traktowana jako przejaw szeroko rozumianej działalności niepodległościowej. Sąd Apelacyjny w [...] w jednym z orzeczeń stwierdził, że »sformułowanie z art. 1 ust. 1 ustawy lutowej „czyn zarzucony lub przypisany był związany z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego” odnosi się także do działalności dotyczącej wymiaru sprawiedliwości za przestępstwa pospolite, które zmierzały do destabilizacji stosunków społecznych i godziły w dobra osobiste lub materialne ludności« (postanowienie z dnia 19 marca 2019 r., II Akz (...)). Trzeba jednak stanowczo podkreślić, że sąd orzekający w przedmiocie wznowienia postępowania nie ma kompetencji do podważania wykładni prawa, która legła u podstaw wydania prawomocnego orzeczenia. Słusznie bowiem wskazuje się, że za "nowe fakty lub dowody" w rozumieniu art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. nie może być uznana dokonana w orzeczeniach zapadłych w danym lub innym procesie wykładnia przepisów prawa, nawet gdy jest przekonująca i gdy w jej świetle objęte wnioskiem o wznowienie postępowania prawomocne orzeczenie jawi się jako wydane z naruszeniem prawa (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 2010 r., V KO 97/09). Instytucja wznowienia postępowania z art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. nie służy eliminowaniu z obrotu prawnego orzeczeń, które można uznać za niesłuszne z powodu przyjętej w nich wykładni prawa. A tego w istocie domaga się Autorka wniosku. Właściwą drogą prawną zakwestionowania poglądu Sąd [...] Okręgu Wojskowego w B. co do tego, że działalność policyjno-porządkowa na rzecz miejscowej ludności przeciwko „Sowietom” nie jest przejawem działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego nie jest zatem wniesienie wniosku o wznowienie postępowania sądowego.

Powyższe tezy odnoszą się także do drugiej części wniosku, gdzie zawarto argumenty na rzecz konieczności wznowienia postępowania w zakresie skazania Z. D. za nakłonienie do zabójstwa trzech członków jego oddziału (czyn z art. 27 K.K.W.P. w zw. z art. 225 § 1 k.k.). We wniosku wskazuje się z jednej strony, że działanie Z. D. należało potraktować jako obronę konieczną, z drugiej zaś argumentuje się, iż „w tej sprawie należało zastosować art. 23 K.K.W.P., tzn. uznać, że jest wyłączona karalność w sytuacji niewykonywania rozkazów dowódcy i planowania przeciwko niemu zamachu”. Wniosek zawiera zatem nic innego, jak propozycję odmiennej oceny prawnokarnej czynu przypisanego Z. D.. Sąd [...] Okręgu Wojskowego w B. miał na względzie, że nakłonienie do zabójstwa członków oddziału przez Z. D. miało na celu utrzymanie w nim dyscypliny, jak również i to, że oddział ten był zorganizowany „według zasad obowiązujących w

regularnych oddziałach Wojska Polskiego”. Takie ustalenia wynikają wprost z uzasadnienia postanowienia z dnia 14 maja 1996 r. (k. 584, III tom akt). Ponownie więc trzeba stwierdzić, że argumentów na rzecz odmiennej oceny prawnokarnej czynu w opisanym układzie procesowym nie można skutecznie podnosić we wniosku o wznowienie postępowania.

W zaskarżonym postanowieniu Sąd [...] Okręgu Wojskowego w B. stwierdził, że „nawet gdyby się okazało, że Z. D. zorganizował jednak oddział w celu walki o niepodległy byt Państwa Polskiego, to i tak nie można by stwierdzić nieważności skazującego go wyroku. Dla utrzymania bowiem dyscypliny i wynikającej z tego możliwości wykonywania zadań, Z. D. wydał rozkaz zastrzelenia przynajmniej trzech członków oddziału. Przyjmując jednak, że oddział nie osiągnął żadnych celów związanych z niepodległym bytem Państwa Polskiego, to zgodnie z art. 1 ust. 3 cyt. ustawy z 3 lutego 1991 r., nie można stwierdzić nieważności wyroku, gdyż dobro poświęcone, w postaci życia ludzkiego pozostawało w rażącej dysproporcji do dobra które uzyskano”. W zaskarżonym postanowieniu Sąd [...] Okręgu Wojskowego w B. przyjął dwie podstawy nieuwzględnienia wniosku o stwierdzenie nieważności wyroku z dnia 16 marca 1946 r.

Pierwszą było ustalenie, że Z. D. nie został skazany za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, bowiem działania jego oddziału miały charakter policyjno-porządkowy. Sąd ten wykluczył również, iżby do skazania Z. D. doszło z powodu jego działalności niepodległościowej, bowiem fakt jego wcześniejszej, przed wstąpieniem do Wojska Polskiego, przynależności do AK nie był znany sądowi wydającemu wyrok skazujący. Po drugie, Sąd ten uznał, że nawet jeżeli działanie te miałyby na celu walkę o niepodległy byt Państwa Polskiego, to w odniesieniu do skazania go za drugi przypisany mu czyn znajduje zastosowanie wyłączenie dopuszczalności stwierdzenia nieważności orzeczenia, o którym mowa w art. 1 ust. 3 ustawy lutowej. Wobec takich ustaleń, jedynie podważenie tej oceny o braku proporcjonalności dobra poświęconego w stosunku do dobra chronionego mogłoby skutkować podważeniem prawomocnego postanowienia z dnia 14 maja 1996 r. Jednakże ponownie trzeba podkreślić, że podważenia sposobu zastosowania art. 1 ust. 3 ustawy lutowej można skutecznie dokonać nie we wniosku o wznowienie postępowania a ewentualnie w kasacji podmiotu kwalifikowanego, uprawnionego do zaskarżenia każdego prawomocnego postanowienia sądu kończącego postępowanie.

Mając na względzie wszystkie podniesione argumenty należało oddalić wniosek o wznowienie postępowania zakończony postanowieniem Sąd [...] Okręgu Wojskowego w B. z dnia 14 maja 1996 r.

O kosztach sądowych postępowania wznowieniowego orzeczono na podstawie art. 13 ustawy lutowej w zw. z art. 639 k.p.k. w zw. z art. 624 § 1 k.p.k., zwalniając

wnioskodawcę z ich poniesienia na zasadzie słuszności. Sąd Najwyższy podziela przy tym pogląd, że opłata od wniosku o wznowienie nie stanowi kosztów, o jakich mowa w art. 13 ustawy lutowej, od których to kosztów strona jest zwolniona na podstawie tego właśnie przepisu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 sierpnia 2011 r., III KZ 52/11). Skoro opłata ta podlega uiszczeniu na zasadach ogólnych, to również zwolnienie od niej i innych kosztów sądowych postępowania wznowieniowego nastąpiło na podstawie art. 639 k.p.k. w zw. z art. 624 § 1 k.p.k.

Mając na względzie powyższe, orzeczono jak w sentencji.